

Tình huống Vedan

Người biên soạn: Phạm Duy Nghĩa

Thông tin phục vụ mục đích nghiên cứu

Ngày 11 tháng 07 năm 2011

Các câu hỏi dự kiến thảo luận: Sau khi đọc tình huống, dưới đây anh/chị hãy thảo luận các vấn đề sau: (i) Cùng đối mặt với một hành vi vi phạm của Vedan, chính quyền các địa phương đã phản ứng như thế nào?, (ii) Phân công trách nhiệm giữa Bộ TNMT và chính quyền địa phương hiện nay còn vướng mắc gì liên quan đến thanh tra và xử lý hành vi vi phạm môi trường, (iii) Cần làm gì để các tỉnh, các cơ quan nhà nước và tổ chức xã hội phối hợp với nhau tốt hơn nhằm bảo vệ môi trường, bảo vệ quyền lợi của nông dân, (iv) Cần làm gì để Hội Nông dân đại diện tốt hơn lợi ích của nông dân, (v) Cần làm gì để khuyến khích người dân, báo chí, hiệp hội tham gia giám sát thực thi chính sách ở địa phương hiệu quả hơn.

Công ty cổ phần hữu hạn Vedan

Công ty cổ phần hữu hạn Vedan Việt Nam (sau đây gọi tắt là Vedan) được thành lập tại xã Phước Thái, huyện Long Thành, tỉnh Đồng Nai trên diện tích 120 hecta theo Giấy phép đầu tư số 171/GP, do Ủy ban nhà nước về hợp tác và đầu tư cấp ngày 08/03/1991. Theo giấy phép này Vedan là doanh nghiệp 100% vốn nước ngoài do Burghley Enterprises Pte., Ltd. (một pháp nhân có quốc tịch Singapore) đầu tư với tổng

vốn dự án là 432.419.416 USD, trong vốn pháp định là 162.629.361 USD, số lao động dự kiến là 1.800-2.600 người. Vedan đi vào hoạt động từ 1993, sản xuất bột ngọt, lysine, tinh bột, nước đường, xút (NaOH), axit (HCL), thức ăn chăn nuôi, phân bón và một số sản phẩm công nghệ sinh học. Công ty Vedan sử dụng nước cấp trung bình 20.000-25.000 m³/ngày và nước làm mát lấy từ sông Thị Vải khoảng 40.000 m³/ngày. Trong thời gian 1993-2007,

doanh thu của Vedan trung bình đạt 151 triệu USD/năm, lợi nhuận trước thuế đạt 11,3 triệu USD/năm, lợi nhuận sau thuế đạt trung bình 8,9 triệu USD/năm, lương bình quân của cán bộ công nhân viên đạt 2.167.307 đồng/tháng.

Gây ô nhiễm sông Thị Vải

Trước năm 1993, khoảng 40% số hộ dân của các xã ven sông huyện Long Thành, Đồng Nai sống bằng nghề nuôi trồng và đánh bắt thủy sản. Do ở gần biển, sông Thị Vải chảy qua vùng này có nước lợ, thuận tiện trồng rừng ngập mặn và nuôi trồng thủy sản. Sau khi Vedan hoạt động vào năm 1993 cho tới giữa năm 1994 nông dân nhiều xã của huyện Long Thành đã bắt đầu nhận thấy sông Thị Vải bị ô nhiễm, cá chết ngày càng nhiều. Họ đã làm đơn khiếu nại nhiều nơi, gửi cả đến cơ quan nhà nước và Vedan, song yêu cầu của họ không được giải quyết triệt để.

Do sản lượng thủy sản giảm nhanh, bắt đầu từ 10/1994, nhiều người kinh doanh nghề nuôi trồng thủy sản trên sông Thị Vải thông báo với Chi cục thuế huyện Long Thành tạm ngưng kinh doanh, không nộp thuế.

Năm 1995, Vedan đã lập Báo cáo đánh giá tác động môi trường (TĐM), báo cáo này đã được Bộ Khoa học công nghệ và môi trường thẩm định ngày 04/05/1995. Cũng vào 1995, dưới danh nghĩa hỗ trợ cho ngư dân chuyển đổi nghề nghiệp, trên thực tế Vedan đã hỗ

trợ cho các hộ dân khoảng 15 tỷ đồng thông qua chính quyền tỉnh Đồng Nai. Quá trình gây ô nhiễm cho sông Thị Vải tiếp tục kéo dài qua 14 năm tiếp theo, song vụ việc không được các cơ quan quản lý địa phương phát hiện.

Bắt quả tang

Ngày 08/09/2008, sau ba tháng sử dụng trình sát cải trang mật phục, Cục Cảnh sát phòng chống tội phạm về môi trường (gọi tắt là CSMT) và Đoàn kiểm tra liên ngành bắt quả tang Vedan xả chất thải chưa qua xử lý ra sông Thị Vải qua những đường ống ngầm. Ngày **13/09/2008** đoàn kiểm tra đã lập biên bản hành vi xả nước thải chưa qua xử lý thông qua những đường ống ngầm ra sông Thị Vải. Ước tính Vedan xả 3.500-4.500 m³ chất thải/ngày, mỗi năm hàng triệu tấn nước thải chưa qua xử lý đã được xả thẳng xuống sông Thị Vải qua hệ thống những đường hầm bí mật và tinh vi.

Tranh luận về hướng xử lý

Sau khi vụ việc bị phát hiện, dư luận trong nước nóng dần qua các bài tường thuật trên báo chí, các cuộc họp giải quyết yêu cầu của nông dân bị hại. Người ta bắt đầu tranh luận về những chế tài có thể được áp dụng đối với hành vi của doanh nghiệp, gây ô nhiễm một cách lâu dài và nghiêm trọng cho dòng sông Thị Vải và môi trường sống của hàng ngàn hộ dân sống bên bờ dòng sông này. Các tranh luận tập

trung về: (i) xử phạt hành chính doanh nghiệp vi phạm, (ii) truy thu phí bảo vệ môi trường, (iii) tranh luận về khả năng truy cứu trách nhiệm hình sự đối với những người có liên quan, (iv) giải quyết yêu cầu đền bù thiệt hại của hàng ngàn hộ dân, và (v) tranh luận về biện pháp tạm đình chỉ hoạt động của doanh nghiệp, buộc doanh nghiệp phải khắc phục hậu quả và phục hồi môi trường sinh thái đã bị tàn phá.

Kết luận của Bộ TNMT về sai phạm của Vedan và hướng xử lý hành vi vi phạm này

Đầu tháng 10/2008 Bộ TNMT kết luận Vedan có 12 hành vi vi phạm pháp luật, Bộ này đã ban hành quyết định xử phạt hành chính Vedan 267,5 triệu đồng, buộc Vedan truy nộp 127 tỷ đồng phí bảo vệ môi trường.

(Quyết định số 1999/QĐ-BTNMT ngày 06 tháng 10 năm 2008 về việc đình chỉ hiệu lực Giấy phép xả nước thải vào nguồn nước của Công ty Cổ phần hữu hạn Vedan Việt Nam; Quyết định số 131/QĐ-XPHC ngày 06 tháng 10 năm 2008 xử phạt vi phạm hành chính về bảo vệ môi trường đối với Công ty Cổ phần hữu hạn Vedan Việt Nam).

Tranh luận về tạm đình chỉ hoạt động của Vedan giữa Bộ TNMT và UBND Đồng Nai

Ngoài phạt hành chính và buộc truy nộp phí bảo vệ môi trường như trên, các cơ quan nhà nước tranh luận về

việc ai có trách nhiệm buộc Vedan phải tạm đình chỉ hoạt động để khắc phục hậu quả do hành vi xả thải ra sông Thị Vải.

Bộ TNMT cho rằng việc dừng các khâu sản xuất của nhà máy là trách nhiệm của chính quyền địa phương nơi doanh nghiệp có cơ sở sản xuất, tức là của UBND tỉnh Đồng Nai. Viện dẫn Luật bảo vệ môi trường, tại § 49.3 quy định trách nhiệm của chủ tịch UBND cấp tỉnh xử lý các cơ sở sản xuất kinh doanh trên địa bàn của mình, Bộ TNMT cũng như Cục Kiểm tra văn bản quy phạm pháp luật Bộ Tư pháp cho rằng việc ra quyết định tạm đình chỉ hoạt động của Vedan thuộc thẩm quyền UBND tỉnh đồng Nai. Vì thế, Bộ TNMT yêu cầu UBND tỉnh Đồng Nai ra quyết định tạm đình chỉ hoạt động của Vedan.

Ngược lại, UBND Đồng Nai có văn bản ngày 10/10/2008 gửi Bộ TNMT cho rằng Đồng Nai không thể đình chỉ hoạt động của Vedan. “Hành vi vi phạm của Vedan đã bị xử phạt hành chính tại quyết định 131 của chánh thanh tra Bộ Tài nguyên - môi trường nên UBND tỉnh Đồng Nai “không thể ra quyết định xử phạt hành chính bằng quyết định riêng lẻ tiếp theo đối với hành vi vi phạm hành chính của Công ty cổ phần hữu hạn Vedan”. Công văn của UBND tỉnh Đồng Nai gửi Bộ TNMT lý giải vì pháp lệnh xử phạt vi phạm hành chính quy định một hành vi vi phạm

hành chính chỉ bị xử phạt hành chính một lần. Việc quyết định tạm đình chỉ Vedan là việc thuộc thẩm quyền của Bộ TNMT.

Khiển trách cán bộ

Sau khi vụ việc Vedan bị phát hiện 17/02/2009 UBND tỉnh Đồng Nai ra quyết định khiển trách 03 cán bộ Sở TNMT, chấp nhận tự kiểm điểm của 04 giám đốc các sở và chánh thanh tra sở.

TTXVN 06/11/2008: Ngày 6/11/2008, VPCP thông báo ý kiến kết luận của Thủ tướng Nguyễn Tấn Dũng tại cuộc họp Thường trực Chính phủ ngày 2/11 về việc xử lý vi phạm pháp luật về bảo vệ môi trường đối với Công ty Cổ phần hữu hạn Vedan Việt Nam.

Theo thông báo, Thủ tướng Nguyễn Tấn Dũng đã kết luận: Công ty Vedan vi phạm pháp luật về bảo vệ môi trường có tổ chức, cố ý, kéo dài, tái phạm nhiều lần, có những hành vi được che đậy tinh vi, gây ô nhiễm môi trường rất nghiêm trọng đối với lưu vực sông Thị Vải, ảnh hưởng xấu đến sức khỏe, đời sống của nhân dân trong khu vực.

Việc xử lý vi phạm pháp luật về bảo vệ môi trường đối với Công ty Vedan phải tiến hành kiên quyết, triệt để, nghiêm minh và có bước đi thích hợp; bảo đảm đạt được mục tiêu là Công ty Vedan chấm dứt việc xả chất thải không đạt tiêu chuẩn quy định vào nguồn nước, đồng thời phải tiến hành xử lý, khắc phục được hậu quả ô nhiễm môi trường nghiêm trọng do Công ty gây ra và duy trì được sản xuất, kinh doanh, giải

quyết việc làm, bảo đảm quyền lợi cho người lao động.

Để việc xử lý đạt hiệu quả, Thủ tướng yêu cầu UBND tỉnh Đồng Nai với chức năng quản lý nhà nước trên địa bàn chủ trì (phối hợp chặt chẽ với Bộ Tài nguyên và Môi trường - cơ quan quản lý nhà nước ngành, lĩnh vực và Bộ Công an) tổ chức thực hiện nghiêm hai quyết định của Bộ Tài nguyên và Môi trường về xử lý vi phạm pháp luật về bảo vệ môi trường đối với Công ty Vedan.

UBND tỉnh Đồng Nai chỉ đạo các cơ quan chức năng tổ chức giám sát chặt chẽ Công ty Vedan trong việc triển khai, thực hiện các nội dung của hai quyết định xử lý nêu trên; chỉ cho phép Công ty này thải ra môi trường nước thải, dịch thải lỏng đã xử lý đạt tiêu chuẩn Việt Nam về môi trường và chỉ được vận hành sản xuất theo công suất tương ứng đó.

Trong trường hợp Công ty Vedan không chấp hành đầy đủ hai quyết định xử lý nêu trên, tiếp tục gây ô nhiễm môi trường lưu vực sông Thị Vải, Chủ tịch UBND tỉnh Đồng Nai căn cứ vào thẩm quyền ra quyết định xử lý đối với Công ty này ở hình thức cao hơn theo quy định của pháp luật về bảo vệ môi trường như: tạm thời đình chỉ hoạt động sản xuất của Công ty cho đến khi thực hiện xong biện pháp bảo vệ môi trường cần thiết; buộc di dời cơ sở đến vị trí xa khu dân cư và phù hợp với sức chịu tải của môi trường; cấm hoạt động;...

Thủ tướng chỉ đạo Bộ Tài nguyên và Môi trường và UBND tỉnh Đồng Nai cần nghiêm túc kiểm điểm rút kinh nghiệm về việc thiếu sự phối hợp chặt chẽ giữa bộ quản lý nhà nước về ngành, lĩnh vực với địa phương quản lý nhà

nước trên địa bàn, lãnh thổ để Công ty Vedan vi phạm nghiêm trọng, kéo dài, gây bức xúc trong nhân dân và thiếu chủ động, thống nhất trong việc ban hành và tổ chức thực hiện các quyết định xử lý vi phạm pháp luật về bảo vệ môi trường đối với Công ty Vedan; báo cáo kết quả lên Thủ tướng Chính phủ trong tháng 11 năm 2008.

Để công tác bảo vệ môi trường đạt hiệu quả tốt hơn, Thủ tướng giao các Bộ: Tài nguyên và Môi trường, Tư pháp, Công an, Thanh tra Chính phủ tổ chức rà soát, nghiên cứu và đề xuất với Chính phủ xem xét để ban hành theo thẩm quyền hoặc trình Quốc hội, Ủy ban Thường vụ Quốc hội sửa đổi, bổ sung các quy định của Luật Bảo vệ môi trường, Pháp lệnh Xử lý vi phạm hành chính, Bộ luật Hình sự, Luật Thanh tra và các văn bản quy phạm pháp luật khác có liên quan nhằm bảo đảm tính thống nhất, đồng bộ, hiệu lực, hiệu quả của hệ thống pháp luật trong lĩnh vực bảo vệ môi trường

Phản ứng sửa luật

Theo ông Đinh Văn Quế, nguyên Chánh tòa hình sự TAND tối cao, từ những tranh luận xã hội xung quanh vụ Vedan, ít nhất có hai hoạt động lập pháp đáng ghi nhận vào năm 2009, một là sửa đổi Pháp lệnh xử lý vi phạm hành chính, tăng một cách đáng kể mức phạt hành chính và hai là sửa đổi các quy định liên quan đến truy cứu trách nhiệm hình sự đối với tội gây ô nhiễm môi trường, theo đó Điều 182 của BLHS sửa đổi 2009 có thể cho phép truy cứu

trách nhiệm của người gây ô nhiễm môi trường, mà không cần yêu cầu đã bị xử phạt hành chính như quy định của điều 183 BLHS 1999 trước đây.

Tuy vậy, sức ép sửa các vấn đề pháp luật khác vẫn được đặt ra, ví dụ:

- Thứ nhất, có nên sửa đổi BLHS, theo đó có thể truy cứu trách nhiệm của pháp nhân công ty Vedan, chứ không chỉ truy cứu trách nhiệm các cá nhân lãnh đạo công ty này;
- Thứ hai, có nên làm rõ các chế tài buộc phải khắc phục hậu quả, theo đó công ty Vedan phải khắc phục thiệt hại, khôi phục môi trường, sau đó mới được tiếp tục hoạt động;
- Thứ ba, thiệt hại do dòng sông Thị Vải ảnh hưởng lâu dài tới cộng đồng, lợi ích xã hội, nhà nước Việt Nam có thể đứng tên như một nguyên đơn dân sự buộc công ty này phải khôi phục môi trường và đền bù thiệt hại hay không,
- Thứ tư, có nên để gần 7.000 nông hộ tự liên kết hỏi kiện đòi bồi thường, hay việc đòi bồi thường này phải diễn ra qua các thủ tục khởi kiện của cơ quan nhà nước làm đại diện;
- Thứ năm, thủ tục tố tụng dân sự nên được thiết kế như thế nào cho các vụ gây ô nhiễm môi trường, các nghĩa vụ chứng minh nguồn ô nhiễm không khí, nước thải, tiếng ồn ngày càng tốn kém và khó khăn, liên quan đến hàng ngàn hộ dân, cần có những chỉnh sửa thích hợp để đảo ngược nghĩa vụ chứng minh

và du nhập chế định kiện tập thể “class action”.

Nông dân bị hại

Hành vi xả thải không qua xử lý của Vedan làm thiệt hại tới nghề đánh bắt và nuôi trồng thủy sản của hàng ngàn nông dân và ngư dân của ba địa phương sống hai bên bờ sông Thị Vải, cụ thể như sau:

- Đồng Nai, số hộ bị thiệt hại khoảng 5.600 hộ, tập trung ở hai huyện Long Thành và Nhơn Trạch;
- Bà Rịa-Vũng Tàu, khoảng 1.255 hộ;
- Huyện Cần Giờ, TP HCM, khoảng 839 hộ.

Yêu cầu đòi bồi thường của nông dân

Về phía nông dân bị thiệt hại, từ tháng 10/2008 tới cuối tháng 12/2009, sau khi vụ vi phạm của Vedan bị phát hiện, nông dân các tỉnh Đồng Nai, BR-VT và huyện Cần Giờ (TP HCM) đã làm đơn yêu cầu Vedan bồi thường thiệt hại.

Tại Đồng Nai 2.600 trong khoảng 5.600 hộ dân bị thiệt hại đã gửi đơn yêu cầu khiếu nại, khiếu kiện gửi tới các UBND các cấp, tới công ty Vedan, tới tòa án, song tòa án không thụ lý đơn. Các nông hộ tỏ ra khá lúng túng không biết nên kiện ai và cụ thể phải làm những gì.

Tại huyện Cần Giờ TP HCM, 1.824 đơn khiếu kiện của nông dân TP HCM đã được gửi tới các cơ quan chức năng với yêu cầu đòi bồi thường thiệt hại lên tới 325, 74 tỷ đồng.

Tại Bà Rịa-Vũng Tàu, sau khi xác định được hành vi vi phạm pháp luật của Vedan, gần 2000 nông hộ yêu cầu Vedan bồi thường thiệt hại ban đầu ước tính hàng ngàn tỷ đồng, sau rút dần xuống còn 216 tỷ đồng.

Phản ứng chính quyền địa phương

Trước sức ép của nông dân và dư luận xã hội trong suốt hai năm 2009-2010 đòi Vedan phải bồi thường thiệt hại cho hàng ngàn nông hộ, phản ứng của chính quyền địa phương của ba tỉnh có liên quan có khác nhau.

Tại TP HCM, luật sư Nguyễn Văn Hậu được đề cử và trúng cử vào Ban chấp hành Hội nông dân TP HCM. Theo ông Hậu, trước thực trạng đơn thư của bà con huyện Cần Giờ đòi Vedan bồi thường, “Hội nông dân TP HCM đã xin chủ trương của Thành ủy và UBND TP để Hội nông dân TP hướng dẫn bà con huyện Cần Giờ đấu tranh với công ty Vedan”. Theo chỉ đạo đó, Hội Nông dân TP HCM chỉ đạo Hội nông dân Cần Giờ đứng ra làm đầu mối tiếp nhận đơn thư khiếu nại, khiếu kiện của 1.824 hộ dân.

Tại BR-VT, một Ban điều tra xác định thiệt hại về tài nguyên-môi trường với sự tham gia của nhiều ban ngành do Phó GD Sở NN & PTNT Trần Văn Cường được thành lập để tiếp nhận các yêu cầu đòi bồi thường thiệt hại của các nông hộ.

Tại Đồng Nai, việc giải quyết yêu cầu đòi bồi thường của các hộ dân được giao cho một Ban chỉ đạo do đại diện Sở TNMT chịu trách nhiệm thường trực. UBND Đồng Nai khá lúng túng vì số lượng các hộ dân bị hại lớn, gồm khoảng 5.600 hộ dân, nếu khởi kiện từng hộ phải có chữ ký của chồng và vợ, lúng túng vì chưa chắc chắn về chứng cứ, vùng thiệt hại, vì nông dân nuôi tôm không có hóa đơn, không rõ mật độ, trữ lượng cá trên sông được chứng minh như thế nào. Ngoài ra còn khó khăn về tạm ứng án phí khởi kiện. Nếu tạm tính 2,5% giá trị vụ tranh chấp của riêng nông dân Đồng Nai là 119 tỷ đồng thì nông dân nếu muốn khởi kiện đã phải nộp tạm ứng án phí cho vụ kiện số tiền lên tới 2.975.000.000 đồng.

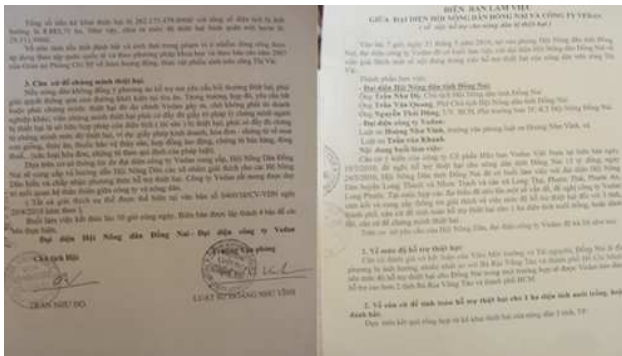
Hoạt động của Hội Nông dân

Dưới sự chỉ đạo của Tỉnh ủy, Thành ủy và UBND các tỉnh, hoạt động của Hội nông dân các tỉnh có liên quan cũng khá khác nhau. Trong khi Hội Nông dân TP HCM chủ động báo cáo Trung ương Hội Nông dân và qua đó báo cáo sự việc tới Ban Bí thư Trung ương Đảng, từ đó đưa nội dung vụ việc Vedan ra thảo luận tại cuộc họp của Chính phủ vào ngày 02/11/2008, vai trò của Hội Nông dân ở các tỉnh khác dường như không được chủ động. Hội Nông dân Đồng Nai có nhiều buổi làm việc với Vedan, buổi nào cũng có

biên bản ghi nhận lại nội dung làm việc.

Ngày 19-3-2010, chủ tịch Hội Nông dân tỉnh Đồng Nai Trần Như Độ đã ký Biên bản làm việc với luật sư Hoàng Như Vĩnh - đại diện pháp lý cho Vedan. Biên bản này cho rằng “do có khó khăn trong việc thẩm định thiệt hại và xuất trình các chứng cứ chứng minh thiệt hại của các hộ nông dân, đồng thời để giữ mối quan hệ thân thiện giữa Vedan và nhân dân địa phương và giải quyết vụ việc được nhanh chóng, hai bên đã xem xét thống nhất sẽ theo hướng hỗ trợ thiệt hại cho nông dân. Theo yêu cầu của hội nông dân Đồng Nai, mức hỗ trợ phải tăng lên, đại diện Công ty Vedan đã cho biết khả năng tối đa chỉ có thể hỗ trợ là 15 tỉ đồng cho nông dân Đồng Nai bị thiệt hại, nếu nông dân rút yêu cầu khiếu nại, hoặc không khởi kiện. Đại diện hội nông dân đã ghi nhận thiện chí của Vedan và sẽ làm việc với đại diện hội nông dân hai huyện Long Thành và Nhơn Trạch cùng các xã bị trực tiếp thiệt hại để thương lượng việc hỗ trợ cho nông dân...”

Sau đó, ngày 31-5-2010, ông Trần Như Độ đã làm việc với luật sư của Vedan. Biên bản cuộc làm việc này có nội dung “... Dựa trên cơ sở thông tin do đại diện Công ty Vedan cung cấp, Hội Nông dân Đồng Nai sẽ cung cấp và hướng dẫn hội nông dân các xã nhằm giải thích cho các hộ nông dân hiểu và chấp nhận phương thức hỗ trợ thiệt hại”.

Khi bị chất vấn vì sao Hội nông dân Đồng Nai ghi nhận ý kiến hỗ trợ 15 tỷ đồng hồ của, Hội nông dân Đồng Nai cho rằng các hội nông dân cơ sở đều không muốn khởi kiện, họ ưu tiên thương lượng và cùng ký vào biên bản chấp thuận mức hỗ trợ 15 tỷ đồng.

Một vài sự cố

Trong lúc dư luận xã hội đang bất bình với Vedan vi phạm pháp luật bảo vệ môi trường, Cục VSATTP Bộ Y tế tặng bằng khen cho Vedan vì sự an toàn sức khỏe cộng đồng năm 2009, khen thưởng ba sản phẩm của Vedan vì sức khỏe cộng đồng dựa trên tiêu chuẩn của Tổng cục tiêu chuẩn đo lường chất lượng Việt Nam.

Sự bất cần này như đổ thêm dầu vào lửa, đã góp phần làm cho sức ép xã hội tăng nhanh đòi giải quyết nghiêm khắc những sai phạm của Vedan, buộc Vedan bồi thường cho những người nông dân bị thiệt hại bởi sự nhiễm độc của dòng sông Thị Vải.

Công bố bản đồ vùng ô nhiễm và thống kê thiệt hại kinh tế

Dưới sự chỉ đạo của Bộ TN&MT về thống kê thiệt hại của các nông hộ yêu cầu Vedan bồi thường, ngày 29/01/2010 Viện Môi trường và Tài nguyên (ĐHQG TPHCM) công bố Kết quả thẩm tra xác minh thiệt hại của nông dân, theo đó 2.686 hecta nuôi trồng thủy sản trên lưu vực sông Thị Vải đã bị ô nhiễm, 90% tác nhân là do Vedan.

Từ một nông dân lẻ loi tới 4.700 đơn khởi kiện

Ngày 12/07/2010 nông dân Nguyễn Lam Sơn ở ấp Ba Trường, xã Phước An, Đồng Nai kiện Vedan ra tòa. Ông Sơn có 7 hecta làm đập nuôi tôm ở lưu vực sông Thị Vải, từ 1996-2000 nuôi tôm là thu nhập chính của ông Sơn, do sông Thị Vải bị ô nhiễm trong mười năm, mỗi năm thiệt hại 24 triệu đồng, tổng cộng nguyên đơn đòi bồi thường 240

triệu đồng. Ông Sơn tự xin xác nhận của địa phương, xác nhận của những người đã mua tôm và nhờ luật sư giúp đỡ.

Từ vụ kiện đơn lẻ của ông Sơn, trong năm tuần tiếp theo, trước nguy cơ hết thời hiệu khởi kiện vào ngày **12/09/2010** (hai năm sau khi biên bản xác nhận hành vi phạm pháp được lập), gần 4.700 hộ nông dân của ba tỉnh Đồng Nai, Bà Rịa-Vũng Tàu và TP HCM đứng trước quyết định có khởi kiện Vedan ra tòa hoặc sẽ mất quyền khởi kiện vào ngày 12/09/2010.

Hội Luật gia Đồng Nai

Nếu Hội Luật gia TP HCM và BR-VT đã có một vai trò hỗ trợ nông dân khá sớm, Hội Luật gia Đồng Nai chỉ được bắt đầu hỗ trợ nông dân 5 tuần trước khi thời hiệu khởi kiện chấm hết.

Theo ông Nguyễn Đức, Chủ tịch Hội Luật gia Đồng Nai, cuối tháng 7/2010, Hội Luật gia nhận được sự đồng ý bằng văn bản của UBND tỉnh Đồng Nai, theo đó bà con nông dân có thể chọn thỏa thuận với Vedan hoặc kiện ra tòa án, nếu kiện ra tòa án thì Hội Luật gia tỉnh Đồng Nai có trách nhiệm trợ giúp.

Ngày 27/07/2010 Ban thường vụ Tỉnh hội Luật gia Đồng Nai họp mở rộng, mời tất cả đảng viên tham dự, kết gọi trợ giúp miễn phí cho nông dân hai huyện Long Thành và Nhơn Trạch. Hướng ứng lời kêu gọi đó, 40 Văn

phòng với hàng trăm luật sư đã tình nguyện tham gia hỗ trợ miễn phí cho nông dân Đồng Nai, giúp họ thảo đơn kiện và chuẩn bị hồ sơ vụ kiện, làm đơn giảm án phí, hoàn tất các thủ tục ủy quyền cho luật sư, giúp đỡ vẽ sơ đồ vùng thiệt hại, tìm kiếm chứng cứ giúp nông dân.

Cho đến ngày 12/09/2010, gần 5000 đơn khởi kiện của nông dân Đồng Nai đã được nộp cho tòa án với sự tự nguyện tham gia trợ giúp miễn phí của hàng trăm luật sư và luật gia.

Bộ TNMT ứng tiền tạm ứng án phí

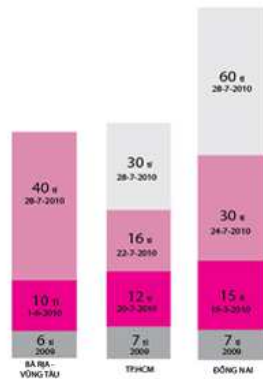
Bộ TMMT ứng trước 2,6 tỷ đồng từ Quỹ bảo vệ môi trường nộp tạm ứng án phí cho nông dân. Gia đình khó khăn, gia đình chính sách được miễn hoặc giảm án phí. Các tờ báo lớn ở Việt Nam tổ chức hội thảo, kêu gọi hỗ trợ nông dân. Các đoàn đại biểu Quốc hội chất vấn trách nhiệm của chính quyền địa phương và lãnh đạo Bộ TNMT.

Tại BR-VT và TP HCM, các văn phòng luật sư cũng tự nguyện hỗ trợ miễn phí cho nông dân, giúp họ chuẩn bị hồ sơ và khởi kiện Vedan ra tòa.

Vedan bắt đầu thảo luận từ hỗ trợ tới bồi thường cho nông dân

Suốt trong các năm 2008-2009 Vedan không chấp nhận *bồi thường*, chỉ ưu tiên đàm phán với chính quyền chứ không ký kết riêng lẻ với nông dân, chỉ đưa ra

cam kết hỗ trợ nông dân. Từ khi Viện Tài nguyên và môi trường tính ra con số thiệt hại cụ thể, Vedan mới chấp nhận đàm phán về bồi thường thiệt hại với mức độ chấp nhận mức bồi thường nhích dần một cách nhỏ giọt theo thời gian.

Sự hỗ trợ của các siêu thị và người tiêu dùng

Từ tháng 10/2008 nhiều siêu thị Big C, Maximark, Coopmart đã ngừng kinh doanh sản phẩm của Vedan do người tiêu dùng phản ứng với sản phẩm của Vedan.

Cuối tháng 07 đầu tháng 8/2010 nhiều siêu thị như Citimart, Metro, Saigon Coop quyết định tạm thời ngừng kinh doanh sản phẩm của Vedan

Sức mua các sản phẩm của Vedan giảm, ngày 28/07/2010 Vedan nhanh chóng chấp nhận gói đền bù thiệt hại cho 4700 hộ nông dân 3 tỉnh.

Cam kết bồi thường thiệt hại của Vedan cho nông dân

839 nông dân huyện Cần Giò TP HCM ủy quyền cho 04 cá nhân đã ký văn bản thỏa thuận ngày 13/08/2010 với đại diện Vedan, trong Văn bản thỏa thuận đó ghi rõ:

“Vedan đã gây thiệt hại đối với người dân Cần Giò do hành vi gây ô nhiễm môi trường trên sông Thị Vải và do vậy đồng ý bồi thường thiệt hại cho người dân Cần Giò với tổng số tiền 45.748.200.057 đồng”. 50% chuyển vào tài khoản của Hội Nông dân huyện Cần Giò trong vòng 07 ngày từ ngày ký kết, nửa còn lại thanh toán đợt hai chậm nhất vào 14/01/2011.

1.255 hộ dân bị thiệt hại của Bà Rịa-Vũng Tàu ủy quyền cho 40 luật sư, 40 người này ủy quyền cho 1 luật sư khởi kiện Vedan ra tòa, đã ký thỏa thuận với Vedan, theo đó Vedan cam kết bồi thường 53,619 tỷ đồng, trả thành hai đợt như sau:

1. Cam kết của Công ty cổ phần hữu hạn Vedan

1.1. Số tiền bồi thường

Công ty cổ phần hữu hạn Vedan chấp nhận bồi thường các khoản thiệt hại gồm:

- Bồi thường thiệt hại cho 1.255 hộ dân: 53.619.000.000 đồng (Năm mươi ba tỉ sáu trăm mười chín triệu đồng)
- Thanh toán cho UBND tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu chi phí điều tra, xác minh thiệt hại: 500.000.000 đồng (năm trăm triệu đồng)

1.2. Thời hạn và phương thức thanh toán:

a. Thời hạn thanh toán: Công ty cổ phần hữu hạn Vedan cam kết thanh toán toàn bộ số tiền trên chia làm 2 đợt theo thời hạn cụ thể như sau:

Đợt 1: Chậm nhất 7 ngày kể từ ngày ký biên bản cam kết này, Công ty cổ phần hữu hạn Vedan phải thanh toán đủ các khoản sau:

- Khoản bồi thường thiệt hại cho các hộ dân: 26.800.000.000 đồng (hai mươi sáu tỉ tám trăm triệu đồng), tương ứng với 50% số tiền bồi thường thiệt hại theo yêu cầu của các hộ dân được chuyển vào tài khoản của UBND huyện Tân Thành; số tài khoản: 6090201006007 tại Ngân hàng Nông nghiệp và phát triển nông thôn Vũng Tàu, địa chỉ: 43A đường 30-4, phường 9, TP Vũng Tàu, tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu.

- Khoản thanh toán cho UBND tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu chi phí điều tra, xác minh thiệt hại: 500.000.000 đồng (năm trăm triệu đồng) được chuyển vào tài khoản của Sở Nông nghiệp và phát triển nông thôn tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu; số tài khoản: 934020300001 tại Kho bạc nhà nước thị xã Bà Rịa .

Đợt 2: Chậm nhất đến ngày 14 -1 - 2011, Công ty cổ phần hữu hạn Vedan sẽ thanh toán dứt điểm toàn bộ số tiền còn lại.

- Nhằm đảm bảo cho việc thanh toán số tiền của đợt 2 này, Công ty cổ phần hữu hạn Vedan phải được sự bảo lãnh thanh toán của Ngân hàng Bangkok chi nhánh TP.HCM, địa chỉ: 35 Nguyễn Huệ, quận 1, TP.HCM. Thư bảo lãnh thanh toán của

ngân hàng sẽ được phía Vedan gửi đến cho Ủy ban nhân dân tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu chậm nhất 7 ngày kể từ ngày ký biên bản cam kết này.

2. Cam kết của đại diện theo ủy quyền của 1.255 hộ nông dân (đã khởi kiện Công ty cổ phần hữu hạn Vedan) và của Ủy ban nhân dân tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu.

- Đại diện theo ủy quyền của 1.255 hộ nông dân đã khởi kiện cam kết thông báo, giải thích cho người dân chấp nhận mức bồi thường và rút lại toàn bộ đơn khởi kiện Công ty cổ phần hữu hạn Vedan tại TAND huyện Tân Thành ngay sau khi phía Vedan chuyển đủ số tiền bồi thường đợt 1 và chuyển giao cho Ủy ban nhân dân tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu thư bảo lãnh thanh toán của ngân hàng như cam kết tại điểm 1.2.

- Số tiền bồi thường của Công ty cổ phần hữu hạn Vedan cho người dân bị thiệt hại nêu trên là toàn bộ số tiền bồi thường từ thời điểm hiện nay trở về trước.

- Ủy ban nhân dân tỉnh BR-VT chỉ đạo các cơ quan, đơn vị, cá nhân liên quan thực hiện việc chi trả nhanh chóng tiền bồi thường. Các khiếu nại về bồi thường sẽ không thuộc trách nhiệm giải quyết của Công ty Vedan.

Biên bản cam kết này được lập thành 9 bản, có hiệu lực kể từ ngày ký, được giao cho mỗi bên có liên quan giữ 3 bản có giá trị như nhau.

Cũng như vậy, ngày 10/09/2010, đại diện nông dân Đồng Nai đã ký kết với

Vedan bản thỏa thuận, theo đó Vedan cam kết bồi thường cho nông dân Đồng Nai 119,5 tỷ đồng. Ngày 15/09/2010, 60 tỷ đồng thanh toán đợt 1 đã được chuyển vào tài khoản Hội nông dân Long Thành và Nhơn Trạch tỉnh Đồng Nai, kết thúc một quá trình thương thảo dài và gian khổ.

Vào thời điểm 07/2011, nông dân Cần Giò đã nhận đủ số tiền đền bù của Vedan. Theo luật sư Nguyễn Văn Hậu, dưới sự chủ trì của Hội nông dân Cần Giò, đại biểu của 839 hộ dân đã cử người tham gia cuộc họp phân chia tiền bồi thường và đã quyết định chia đều số tiền 45,7 tỷ đồng cho 839 hộ dân bị thiệt hại, không phân biệt người bị thiệt hại nhiều hay ít.

Khác với huyện Cần Giò TP HCM, tại BR-VT, Sở NN&PTNN làm đầu mối, phân chia 53,619 tỷ đồng cho 1255 nông hộ theo tỷ lệ khai báo mà họ đã thu thập được trước khi khởi kiện (tổng khai 216 tỷ, đòi được 53,6 tỷ, theo tỷ lệ đó ai khai nhiều sẽ được nhiều, khai ít sẽ nhận được ít). Cho đến 07/2011, số tiền này đã được chia hết đến tay 1255 nông hộ.

Riêng tại tỉnh Đồng Nai, vào thời điểm 07/2011 mới chia được khoảng 37 tỷ trong tổng số 119,5 tỷ tiền đền bù của Vedan, nguyên nhân chậm trả tiền do những khó khăn trong xác định mức thiệt hại cụ thể của các nông hộ. Theo Luật sư Nguyễn Đức, khác với các tỉnh

khác, số lượng nông hộ ở đây lớn, gồm gần 5.000 hộ. Khi thỏa thuận đền bù, UBND Đồng Nai căn cứ vào Bảng xác minh thiệt hại của Viện Tài nguyên và môi trường (ĐHQG TP HCM) ngày 29/01/2010 mà dường như chưa tiến hành thống kê chi tiết thiệt hại của các hộ dân.

Tài liệu biên soạn:

Kỷ yếu Hội thảo “Vai trò của các cơ quan, tổ chức trong việc giải quyết vụ việc ô nhiễm môi trường do Công ty Vedan gây ra”, do UNDP Việt Nam và Hội Luật gia Việt Nam tổ chức ngày 07-08/07/2011 tại TP Vũng Tàu.

Phòng vấn: Luật sư Trương Trọng Nghĩa, Đoàn Luật sư TP HCM, Luật sư Nguyễn Đức, Chủ tịch Hội Luật gia Đồng Nai, Luật sư Trương Xuân Tám, Đoàn Luật sư Bà Rịa-Vũng Tàu và Luật sư Nguyễn Văn Hậu, Đoàn Luật sư TP HCM.